

Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımaları

Reflections of Values in Social Studies Curriculum on Social Studies Textbooks

Ahmet Akif ERBAŞ¹

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Doi: 10.48146/odusobiad.779737

Öz

Öğretim programlarında belirlenen hedeflerin ve değerlerin ders kitaplarıyla uyumlu olup olmadığı ve yine bu kazanımların ve değerlerin uygun şekilde verilip verilmediği, hedeflere ulaşma noktasında önem taşımaktadır. Araştırmanın amacı, 2018 sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen değerlerin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında karşılığının olup olmadığının araştırılmasıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynağını, 2019 - 2020 eğitim-öğretim yılında okutulan 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi sürecinde içerik analizi esas alınmıştır. Araştırmacı verilerin analizini NVivo 11 programıyla yapmıştır. Oluşturulan kod ve temaların doğruluğu ve güvenilirliği uzman görüşü alınarak artırılmıştır. Araştırmanın sonucunda; kitabın içeriğinde 1023 adet değer ifade eden içerik tespit edilmiştir. Bu değer ifadelerinden 518'i metinlerde, 321'i resimlerde/görsellerde, 130'u ölçme - değerlendirme bölümlerinde, 54'ü etkinliklerde yer almaktadır. Ders kitabının içeriğinde en çok; "sorumluluk, öz denetim, duyarlılık (çevre - kültürel miras)" değerleri tespit edilmiştir. Kitapta en az; "adalet, eşitlik, dürüstlük" değerleri tespit edilmiştir. Bulgular ve sonuçlar çerçevesinde, ders kitabında ölçme - değerlendirme bölümlerinde ve etkinliklerde değer ifadelerinin daha fazla yer alması sağlanabilir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler eğitimi, Sosyal bilgiler öğretim programı, Sosyal bilgiler ders kitabı, Değerler eğitimi, Kök değerler.

Abstract

Whether the goals and values determined in the curriculum are compatible with the textbooks and whether these learning outcomes and values are given properly are important in reaching the goals. The aim of the research is to investigate whether the values specified in the 2018 Social Studies Curriculum correspond to the 4th grade Social Studies textbook. In the research, document analysis method which is one of the qualitative research methods was used. The data consists of 4th grade Social Studies textbooks taught in the 2019 - 2020 academic year. Content analysis was applied during the examination of the 4th grade Social Studies textbook. The researcher analyzed the data using the NVivo 11 program. The accuracy and reliability of the codes and themes created were increased by getting expert opinion. As a result of the research; expressing 1023 values content were determined in the content of the book. Of these value expressions, 518 are found in texts, 321 in pictures/images, 130 in assessment - evaluation sections, and 54 in activities. The most recurrent values in the content of the book was the values of "responsibility, self - control, sensitivity (environment - cultural heritage)". The least recurrent values in the content of the book was the values of "justice, equality, honesty". Within the framework of findings and results, it can be ensured that value expressions take place more in assessment - evaluation sections and activities.

Keywords: Social studies education, Social studies curriculum, Social studies textbook, Values education, Root value.

Giriş

İyi bir insan olmanın hem nedeni hem de sonucu olan değerler kavramı, zaman ve mekandan bağımsız olarak önemini korumaktadır. Bu önem aynı zamanda bireysel ve toplumsal açıdan değerlerin bir ihtiyaç olduğundan da kaynaklanmaktadır. Değerlerin doğuştan getirilemediği, bireylerin bunlara kendiliğinden sahip olmalarının zor olduğu belirtilmektedir (Ersoy ve Şahin, 2012; Yeşil ve Aydın, 2007:71). Bu bakımdan bireylerin değerleri fark ederek içselleştirmeleri ve davranış haline getirmeleri kendiliğine bırakılamayacak kadar zor ve uzun bir süreçtir.

Bireylerin değerleri fark ederek kazanmaya başladıkları ilk yer aile kurumudur. Fakat aile, tek başına değerler eğitimi veren kurum değildir. Değerler eğitimi informal olarak ailede başlar ve okul, toplumsal yaşam ve medya gibi etkenlerin etkileşimiyle kişiler kendi değer yargılarını oluştururlar. Bu bakımdan aile, okul, toplum ve medya, yeni nesillerin değerlerle donatılı olarak yetiştirilmesinde sorumluluk sahibi olan yapılarıdır. Aile ve toplum tarafından bir plan ve program dahilinde yapılmayan ve kendi haline bırakılan değerler eğitimi, çocuklarımız üzerinde etkili olamayabilecektir. Hatta plansız, programsız ve kontrolsüz şekilde yapılan değer kazandırma süreci, toplumsal yaşamda bireysel, kültürel ve sosyal problemlere de yol açabilecektir. Olası problemlerin üstesinden gelmenin şartlarından biri de, okullarda planlı ve programlı şekilde tüm öğrencilere ortak bir değerler eğitimi vermektir (Ersoy ve Şahin, 2012:1536; Jones, 2009). Bu sayede okul yaşantısı içerisinde milli ve evrensel değerler tüm çocuklarımıza kazandırılarak, değer çatışmasına yol açabilecek bireysel, toplumsal ve yöresel değer farklılıkları giderilecektir.

Çocukluk yıllarında büyüme ve gelişmeye paralel olarak kişilikler, ahlaki yargılar, tutumlar ve değerler de şekillenmektedir. Bireylerin ilköğretim çağındaki kazandığı temel bilgi, beceri, görüş ve tutumların sonraki hayatları süresince etkin bir yere sahip olduğu iddia edilmektedir (Bağcı, 2010:10). Diğer taraftan bu yaş düzeyindeki çocukların, değerlerini kendi zihinsel süreçleri ve çabalarıyla kazanamayacakları, ebeveynler, öğretmenler, sosyal çevre, iletişim araçları yoluyla bu kazanımları elde edebilecekleri belirtilmektedir (Tahiroğlu, 2011:2). Fakat bu durum her zaman sağlıklı sonuçlar veremeyebilir. Bu yüzden örgün eğitim kurumlarında yapılacak olan planlı ve programlı değer eğitim süreçleri önem arz etmektedir.

Okullarda öğrencilere hangi değerlerin nasıl ve ne şekilde kazandırılacağı Millî Eğitim Genel Amaçları ve bu amaçlara uygun hazırlanmış öğretim programlarına göre şekillenmektedir. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda, Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları incelendiğinde;

“...Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek”

amacının yer aldığı görülmektedir (MEB, 1973:5101). Bu kanundan hareketle, öğretim programları ve örgün eğitim yoluyla değerleri benimseyen bireyler yetiştirmenin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Örgün eğitimin başlangıcı ve temeli olarak kabul edilen ilköğretim amaçlarına ulaşabilmesi için toplum tarafından kabul edilen temel değerlerin, uygun okul ortamı oluşturularak geliştirilmesi ve pekiştirilmesi gerekmektedir (Kara, 2017:1).

Millî, manevi ve evrensel değerlerini tanıyan ve davranış haline getiren bireylerin yetiştirilmesinde aile, toplum ve medyanın yanı sıra öğretim programlarının da etkisi bulunmaktadır (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2018:9). Öğretim programları bireylere kazandırılması hedeflenen niteliklerin ana kaynağı ve sınırlarının belirleyicisidir. Öğretim programı, okulun içinde veya dışında bireylere kazandırılması hedeflenen derslerin öğretimiyle ilgili etkinliklerin tamamını içine alan yaşantılar dizisidir (Demirel, 2012:6).

Bu yaşantılar dizisinin değerler eğitimi ile buluşması, 2005 yılında yapılan öğretim programları değişikliğiyle olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) 2005 yılında uygulamaya koyduğu öğretim programlarının içeriğine eklediği kişisel nitelikler ve değerler ile birlikte, planlı ve programlı olarak değerlerin eğitim yoluyla öğrencilere kazandırılmasını amaçlamıştır (MEB, 2005). MEB, eğitim programları, öğretim programları ve dersler yoluyla değerlerin kazandırılmasını bir görev olarak üstlenmiştir. Bu çerçevede özellikle 18. Millî Eğitim Şurası'nın kararlarında (MEB, 2010) ve 2010

yılındaki ilk ders genelgesinde görüldüğü üzere, MEB'in değerler eğitimini önemseydiği ve dikkate aldığı anlaşılmaktadır. 2005 yılından günümüze kadar öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler değişikliğe uğramakla beraber, değerler eğitiminin öneminin korunduğu ve değerler eğitiminin programlarda kendine yer bulmaya devam ettiği görülmektedir.

Okullarda değer kazandırma görevini üstlenen birçok ders vardır. Bu derslerden biri de sosyal bilgiler dersidir. Sosyal bilgiler dersi içeriğindeki tarihsel nitelik, farklı kültür ve yaşam hikâyelerine yer vermesi ve çok disiplinli bir yapı içermesi bakımından değer öğretiminde oldukça önemlidir (Kan, 2010:140). Sosyal bilgiler dersindeki değerler eğitiminin iki etkisinin olduğu ileri sürülmektedir. Birincisi, öğrencilere kişisel veya sosyal değerlerle ilgili açıklama fırsatı sunmasıdır. İkincisi, öğrencilere farklı değerlerle ilgili deneyim kazanma imkanı vermesidir (Naylor ve Diem, 1987; Aktaran Kan, 2010:143). Sosyal bilgiler dersinin içeriği ve bahsettiğimiz etkileri bağlamında öğrenciler, çok boyutlu bir şekilde değer kazanma süreçlerinden geçmektedir. Çocuklarımızın topluma uyum sağlamaları ve toplum içindeki ulusal ve evrensel değerlere uygun bir hayat yaşamaları için sosyal bilgiler öğretim programı oldukça önemlidir (Bağcı, 2007:41).

İlkokul sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler, diğer öğretim programlarında olduğu gibi 2005 yılından günümüze kadar değişerek gelmiştir. 2018 yılında düzenlenen öğretim programlarında kök değer anlayışı benimsenmiştir. Öğretim programlarındaki kök değerler; “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” şeklinde yer almaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programında, diğer öğretim programlarından farklı olarak ayrıca müstakil bir değerler listesi verilmiştir. Dostluk, öz denetim ve sabır haricindeki kök değerlerin de içinde bulunduğu bu listede yer alan diğer değerler ise şunlardır: “aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, eşitlik, özgürlük, tasarruf” (MEB, 2018:9).

Derslerin ve ders kitaplarının en temel kaynağını öğretim programları oluşturur. Öğretim programlarında yer alan bilgi, beceri ve değerlerin öğrencilere kazandırmada öğretmen ve kullandığı araç - gereçler oldukça etkilidir. Okuldaki eğitim öğretim süreçlerinde en çok kullanılan materyal ise ders kitaplarıdır (Adıgüzel, 2010:10; Karaca, 2011:134; Kılıç ve Seven, 2002). Ders kitapları, öğretim programlarında yer alan konulara ait bilgileri planlı ve düzenli bir biçimde inceleyip açıklayan, bilgi kaynağı olarak öğrenciyi dersin hedefleri doğrultusunda yönlendiren ve eğiten temel unsurdur. Ders kitabı, her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacıyla kullanılan basılı eser olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2008:1). Ders kitabını kullanmanın birçok avantajı vardır. Şahin Yanpar ve Yıldırım'a (1999:47) göre bu avantajlar; ders kitapları organizasyonu sağlar, ders kitapları eğitim programına uygun hazırlandığı için programı hedeflerine ulaşılır, ders kitabındaki konular eğitim programındaki içeriğe uygun sırayla verilmiştir, ders kitabı aynı zamanda bir öğretim aracı olarak da kullanılabilir, ders kitaplarının takibi ve ödevlendirmesi kolaydır şeklinde sıralanmıştır.

Ders kitapları içeriğindeki metinler, görseller/resimler, etkinlikler, ölçme - değerlendirme bölümlerinin tamamıyla öğretim programının amaçlarını gerçekleştirmeye hizmet eder. Sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen kazanımlar ve değerler, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içerik aracılığıyla öğrencilere sunulmaktadır. Öğretim programlarında belirlenen kazanımların ve değerlerin ders kitaplarıyla uyumlu olmaması ve yine bu kazanımların ve değerlerin uygun şekilde verilememesi, hedeflere ulaşmada büyük eksikliklere yol açabilmektedir. Nitekim öğretim programlarındaki değerlerin ders kitaplarına yeteri kadar yansıtılmadığında dair alanyazında pek çok çalışma mevcuttur (Aktan ve Padem, 2013; Calp, 2006; Demir ve Demirhan İşcan, 2007; Ecerkale ve Bayrak, 2018; Erbaş, 2020; Güçlü, 2019; Hatay Uçar, 2019; Kahya, 2018; Keskin ve Öğretici, 2013; Kuş, Meray ve Karatekin, 2013; Kuzucu, 2018; Külünkoğlu, 2010; Özkan, 2017; Sezer, 2005; Şen, 2008). Sosyal bilgiler dersinde, öğretmen ve öğrencilerin en çok kullandıkları kaynak olarak ders kitaplarında sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin hangilerinin yer aldığı, değerlere ne kadar yer verildiği, hangilerinin daha sık vurgulandığı öğretim program ve ders kitabı uyumu için büyük bir önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı, 2018 sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen değerlerin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında karşılığının olup olmadığının araştırılmasıdır. Genel amaca bağlı olarak

araştırmada aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. 2018 sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen değerlerin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki metinlere yansıma durumu nasıldır?
2. 2018 sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen değerlerin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki resimlere/görsellere yansıma durumu nasıldır?
3. 2018 sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen değerlerin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinliklere yansıma durumu nasıldır?
4. 2018 sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen değerlerin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki ölçme – değerlendirme bölümlerine yansıma durumu nasıldır?

Yöntem

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki değerlerin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışma, nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemle gerçekleştirilen araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu anlamda, pek çok doküman nitelikli veri kaynağı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu kapsamda araştırmada, 2018 sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki yeri araştırılmış, sosyal bilgiler ders kitabının 2018 sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerleri ne şekilde karşılayıp karşılamadığı problemi ele alınmıştır.

Çalışmanın Materyali

Araştırmanın veri kaynağını 2019 - 2020 eğitim - öğretim yılında Türkiye genelindeki ilkokullarda okutulan 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi özelinde, ülke genelinde okutulan tek bir kitap olması sebebiyle bu kitabın incelenmesi uygun bulunmuştur. Kitabın künyesine ait bilgiler görsel 1’de verilmiştir. Araştırmanın verilerini ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki metinler, resimler/görseller, değerlendirme soruları ve etkinlikler bölümündeki ifadeler ve görseller oluşturmaktadır. Bu ifade ve görsellerdeki değerlerin tespit edilmesi amacıyla araştırmacı tarafından “değer inceleme formu” hazırlanmıştır. Bu form yardımıyla sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere kazandırılması amaçlanan 21 değer sosyal bilgiler ders kitabındaki durumu incelenmiştir. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değer ifade eden içerikler belirlenmiştir. Metinler, resimler/görseller, değerlendirme soruları ve etkinlikler bölümündeki değer ifadelerinin ne kadar sıklıkla yer aldığı incelenmiştir.

Kitap ismi	Yayın evi	Yazar	Basım yılı-yeri	Sayfa sayısı
İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Tuna Matbaacılık	Sami TÜYSÜZ	2019-Ankara	208

Görsel 1. Doküman İncelemesinde Ele Alınan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Görsel 1’de görüldüğü üzere, çalışmada üzerinde doküman incelemesi yapılan bir adet 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı bulunmaktadır. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının künyesine ait bilgiler görsel 1’de verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi sürecinde içerik analizi esas alınmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk vd., 2016:250). 2018 sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen kök değerler ve sosyal bilgiler dersi öğretim programında değerler eğitimi başlığı altında verilen değerlerin tamamı olan 21 değer temel alınarak çalışmanın çerçevesi planlanmıştır. Bu kapsamda; “adalet,

aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dostluk, duyarlılık (çevre - kültürel miras), dürüstlük, estetik, eşitlik, öz denetim (oto kontrol), özgürlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik” değerleri bu çerçeveyi oluşturmaktadır.

İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı Talim ve Terbiye Kurulu’nun internet sitesinden pdf formatında indirilmiştir. Öncelikle ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, 2018 sosyal bilgiler öğretim programındaki 21 değeri içeren ve araştırmacı hazırlanan “değer inceleme formu” yardımıyla incelenmiştir. Kitapdaki metinler, resimler/görseller, ölçme - değerlendirme ve etkinlik bölümlerindeki içeriklerin hangi değerleri yansıttıkları incelenmiş ve gerekli betimlemeler yapılmıştır. Ardından 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı NVivo 11 programına aktarılmıştır. Öğretim programlarında yer alan değerler belli olduğundan dolayı, programda geçen 21 değer kod olarak atanmış ve betimlemeler buna göre yapılmıştır. Çalışmadaki veriler “metinler, resimler/görseller, değerlendirme soruları, etkinlikler” teması altında gruplandırılmıştır. Araştırmacı ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çözümlemesini bir kez de NVivo 11 programı üzerinden yapmıştır. Bu aşamada alanyazında değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalardan (Beldağ, 2012; Demir ve Demirhan İşcan, 2007; Güzel, 2013; Özkan, 2017) ve Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’ten (TDK, 2018) faydalanılmıştır. Hangi değer ne anlama geldiği ve hangi kodları barındırdığı incelenerek kitapta yer alan ifadeler ve görseller buna göre değer kodlarına ayrılmıştır. Bu aşamada kitaplardaki ifadeler ve görseller birden çok değeri yansıtmaya durumuna karşın birkaç değer koduyla kodlanmıştır. Kodlama aşamasında ünite temelli kodlama yapılarak süreç ilerlemiştir. Her ünite kodlandıktan sonra belli bir süre ara verilmiş olup (ortalama 1 - 2 hafta), bu arada kitapların kodlama yapılan bölümleri incelenmemiştir. Aranın ardından kodlama yapılan bölümler tekrar incelenerek yapılabilecek hatalar ve tutarlılık gözden geçirilmiştir. Bu sayede kitap araştırmacı tarafından toplamda 4 kez baştan sona değerler açısından incelenmiştir. Böylece analizlerin güvenilirliği ve geçerliliği artırılmaya çalışılmıştır.

Oluşturulan kod ve temaların doğruluğu ve güvenilirliği uzman görüşü alınarak da artırılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, oluşturulan kod ve temalar uzmana inceletilerek kodlama doğruluğu artırılmaya çalışılmıştır. Böylece yapılan bu nitel çalışmada araştırmacının kişisel özelliklerinin, çalışmanın güvenilirliğini ve geçerliğini olumsuz yönde etkilemesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Kodlayıcılar arasındaki tutarlılığın belirlenmesi amacıyla Miles ve Huberman (1994:64) tarafından görüş birliğinin formüle edildiği modele göre, ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı için kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik katsayısı % 90,07 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen veriler dikkate alındığında, araştırmacı tarafından yapılan kodlamaların güvenilirlik değerlerinin yeterli düzeyde olduğu görülmektedir.

Bulgular

Bu bölümde, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi sonucu elde edilen veriler aktarılarak, bu verilerin yorumları yapılmıştır. İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki değerlere ilişkin frekanslar görsel 2’de verilmiştir. Ayrıca ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabından elde edilen bulgular metinler, resimler/görseller, ölçme - değerlendirme ve etkinlikler tema başlıklarının altında, kitaptan birebir alınan metinler ve görseller vasıtasıyla sunulmuştur.

DEĞERLER		4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı				
		Metinler	Resimler / Görseller	Ölçme - Değerlendirme	Etkinlikler	TOPLAM
		N	N	N	N	N
2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler	Adalet	7	2	-	-	9
	Aile Birliğine Önem Verme	11	7	1	4	23
	Bağımsızlık	29	19	10	2	60
	Barış	7	1	2	-	10
	Bilimsellik	27	15	4	1	47
	Çalışkanlık	31	19	2	1	53
	Dayanışma	23	9	3	-	35
	Dostluk	14	12	3	-	29
	Duyarlılık (Çevre - Kültürel Miras)	30	38	10	7	85
	Dürüstlük	4	-	-	-	4
	Estetik	18	27	-	-	45
	Eşitlik	4	1	1	-	6
	Öz Denetim (Oto Kontrol)	64	31	22	12	129
	Özgürlük	35	22	11	2	70
	Sabır	3	5	1	1	11
	Saygı	26	19	9	2	55
	Sevgi	24	21	5	1	51
	Sorumluluk	97	39	25	14	175
Tasarruf	19	6	8	5	38	
Vatanseverlik	27	21	10	2	60	
Yardımseverlik	18	7	3	-	28	
TOPLAM	518	321	130	54	1023	

Görsel 2. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Değer Frekansları

Görsel 2 incelendiğinde, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 1023 değer ifade eden içeriğin bulunduğu görülmektedir. Bu değer ifadelerinden 518'i metinlerde, 321'i resimlerde/görsellerde, 130'u ölçme - değerlendirme bölümlerinde, 54'ü etkinliklerde geçmektedir. Çalışmada ele alınan 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içeriğinde sırasıyla en çok; "sorumluluk, öz denetim, duyarlılık (çevre - kültürel miras), özgürlük, bağımsızlık, vatanseverlik, saygı, çalışkanlık, sevgi, bilimsellik, estetik, tasarruf, dayanışma, dostluk, yardımseverlik, aile birliğine önem verme, sabır, barış, adalet, eşitlik, dürüstlük" değerleri yer almaktadır. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en çok rastlanan değerlerin; 175 frekans ile sorumluluk, 129 frekans ile öz denetim, 85 frekans ile duyarlılık değerleri olduğu görülmektedir. En az rastlanan değerlerin; 4 frekans ile dürüstlük, 6 frekans ile eşitlik, 9 frekans ile adalet, 10 frekans ile barış, 11 frekans ile sabır değerleri olduğu görülmektedir. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki değer ifade eden içerikler aşağıdaki tema başlıklarının altında gösterilmiştir. Her başlığın altında temalara göre 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabından alıntılara yer verilmiştir.

Metinler Temasına Ait Bulgular

Görsel 2’de görüleceği üzere, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki metinlerin içeriğinde en çok; 97 frekans ile sorumluluk, 64 frekans ile öz denetim, 35 frekans ile özgürlük, 31 frekans ile çalışkanlık ve 30 frekans ile duyarlılık (çevre - kültürel miras) değerleri bulunmaktadır. En az rastlanan değerlerin; 3 frekans ile sabır, 4’er frekans ile dürüstlük ve eşitlik değerleri olduğu görülmektedir. Bu bulgular ışığında, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki metinlerin içeriğinde tespit edilen değer ifadelerine ilişkin örnekler aşağıda verilmektedir.

Sorumluluk değeri: *“Sahipsiz kedi ve köpeklerin sokaklarda başıboş dolaşmasına, yiyecek bulamamasına ve soğukta üşümesine çok üzülüyorum. Onlara arabaların çarpma ihtimali beni oldukça endişelendiriyor. Bu konuda kendimi sorumlu hissediyor ve sokak hayvanlarının sorunlarına yönelik çözüm önerileri üretmeye çalışıyorum (s.20).”* Sokak hayvanlarının sorunlarına karşı kendini sorumlu hisseden ve bu sorunların çözümüne yönelik çalışan bir çocuğun sözlerini içeren metin, sorumluluk değerini ön plana çıkartmaktadır.

Öz denetim (oto kontrol) değeri: *“Ben bilgisayarların, cep telefonlarının ve televizyonların yanlış kullanımına dikkat çekmek istiyorum. Bu teknolojik ürünler artık hayatımızın vazgeçilmezleri arasına girmiş bulunmaktadır. Ancak birçoğumuz bu harika araçları yanlış kullanarak farkında olmadan sağlığımıza zarar veriyoruz. Oysa basit önlemler alarak onların zararlarından kurtulabiliriz. Örneğin cep telefonunu yalnızca zorunlu hâllerde ve kısa süreliğine kullanabiliriz. Ayrıca görüşmelerimizi kulaklıkla yaparak kendimizi cep telefonunun yaydığı radyasyondan koruyabiliriz (s.115).”* Bu ifadelerde, teknolojik araçların yanlış kullanımının sağlığımıza verdiği zarar ve bu zararı önlemek için alınacak tedbirler dile getirilmiştir. Zararlardan korunmak ve önlemleri uygulamak için bireylerin kendi oto kontrollerini sağlamaları gerektiğini belirten ifadeler, öz denetim değerini vurgulamaktadır.

Özgürlük değeri: *“Özgürlükler sınırsız değildir. Bu nedenle insanlar evde, okulda, sokakta veya trafikte istedikleri gibi davranamazlar. Örneğin bir sürücü “Benim özgürlüğüm var.” diyerek kırmızı ışıkta geçemez. Aynı şekilde hiç kimse “Yerlere çöp atma özgürlüğüm var.” veya “Toplu taşıma araçlarında yüksek sesle konuşurum.” diyerek sorumsuzca davranamaz (s.157).”* Bu ifadeler, özgürlüğün sınırsız olmadığını, başka bir kişinin özgürlüğünün başladığı yerde bizim özgürlüğümüzün sonlandığını dile getirmektedir. Bireysel özgürlükten yola çıkarak diğer insanların ve toplumun huzurunu kaçırarak eylemlerin yapılamaması gerektiği belirtilmektedir. Metin, ele aldığı ifadelerle özgürlük değerini vurgulamaktadır.

Çalışkanlık değeri: *“Annem ve babam derslerimi olumsuz etkileyeceğini düşünerek okul takımına girmemi istememişlerdi. Onlara göre antrenmanlara ve turnuvalara katılmam derslerimi aksatmama neden olabilirdi. Bunun üzerine kendilerine takıma girme kararımın bana yeni sorumluluklar yüklediğinin farkında olduğumu söyledim. Derslerime daha çok çalışarak masa tenisine ayırdığım zamanı telafi edeceğime söz verdim. Böylece onları ikna ederek okul takımına girdim (s. 161).”* Metinde geçen ifadeler, birden fazla aktivitemiz ve meşguliyetimiz olsa bile daha çok çalışarak hepsini başarabileceğimizi vurgulamaktadır.

Duyarlılık (çevre - kültürel miras) değeri: *“Sel baskınlarını önlemek için özellikle doğal çevreye duyarlı olunmalıdır. Bu amaçla doğal bitki örtüsü özellikle de ormanlar korunmalı, dik yamaçlar teraslanarak eğim azaltılmalı ve akarsu kenarlarına yerleşmeler kurulmamalıdır. Ayrıca, akarsu yataklarına setler ve barajlar yapılarak suyun akışı kontrol altına alınmalıdır (s.84).”* Bu ifadeler, doğal afetlere karşı doğayla barışık şekilde ve doğanın dengesini bozmadan önlemler almamız gerektiğini belirterek, doğal çevreye duyarlılık değerini vurgulamaktadır.

Bağımsızlık değeri: *“Nutuk’ta ifade ettiği sözlerinden de anlaşılacağı üzere Mustafa Kemal, milletin özgürlüğünü ve bağımsızlığını her şeyin üzerinde tutan bir liderdi. “Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben milletimin en büyük ve ecdadımın en değerli mirası olan bağımsızlık aşkı ile dolu bir adamım. Ben yaşayabilmek için mutlaka bağımsız bir milletin evladı kalmalıyım.”* diyerek bu konudaki düşüncesini dile getirmişti (s. 167).” Metinde geçen ifadeler, Nutuk’a ve Mustafa Kemal Atatürk’ün sözlerine atıfta bulunarak bağımsızlık değerinin öneminden bahsetmektedir.

Vatanseverlik değeri: *“Tayyar Rahmiye Hanım, 1 Temmuz 1920’de Osmaniyede Fransız karargâhına müfrezesiyle birlikte taarruz ettiği sırada düşman ateşiyle şehit düştü. Silah arkadaşları onun başlattığı*

taarruzu zaferle sonuçlandırıp düşman karargâhını ele geçirdiler. Bugün bu vatansever Türk kadınının mezar taşında şu cümleler yazılıdır: “Yarınların sahibi ey gençlik. İyi tanı, ebedî sükûnetle bu mezarda yatanı. Hak için, bayrak için canın feda edip, armağan etti bize bu mukaddes vatanı (s.52).” Metinde, ülkemizi düşman askerlerine karşı savunan ve şehit düşen Tayyar Rahmiye Hanım’dan bahsedilmektedir. İfadelerde vatanseverlik değeri ön plana çıkarılmıştır.

Estetik değeri: “Mardin evlerinin dış cephelerinde sütunlar, kapılar, pencereler ve cumba adı verilen çıkıntılar vardır. Evlerin dış duvarlarında dikkat çeken önemli ayrıntılardan biri de taş süslemelerdir. Oya gibi işlenmiş bu süslemelerde en çok üzüm salkımı, güvercin, lale ve karanfil motifleri kullanılmıştır (s.41).” Metinde, Mardin evlerinin barındırdığı birçok eşsiz mimari güzellikten örnekler verilerek, estetik değerini ön plana çıkarılmıştır.

Aile birliğine önem verme değeri: “Aile bireyleri birbirlerine güçlü akrabalık bağlarıyla bağlıdır. Aile birliğini ve akrabalık bağlarını devam ettirebilmek için ailemizin geçmişini bilmemiz gerekir. Ancak aile tarihimizi kitaplarda veya başka bir yerde hazır hâlde bulamayız. Bu nedenle onu kendimiz araştırıp ortaya çıkarmalı ve yazmalıyız (s. 34).” Bu ifadeler, aile bireylerinin birbirlerine olan bağlılığından ve akrabalık bağlarının öneminden söz etmektedir. Ayrıca ailemizle ilgili bilgileri elde etmek için araştırma yapmanın gerekliliği ortaya koyulmaktadır. Böylece aile birliğine önem verme değeri vurgulanmaktadır.

Sabır değeri: “Lambanın gelişimine katkıda bulunmuş en önemli isim Thomas Edison (Tamis Edison) oldu. Edison defalarca başarısızlığa uğramasına rağmen denemelerinden vazgeçmedi. Bu sabırlı çalışmalarının sonunda da karbon teli kullandığı, uzun süre yanan, yüksek verimli lambayı üretti (s.104).” Metinde, lambanın icat edilme sürecine değinilerek, Thomas Edison’un çalışmalarında sabır göstermesinin sonucu olarak lambayı keşfi dile getirilmiştir. Bu ifadeler yoluyla sabır değerinin vurgulandığı görülmektedir.

Resimler / Görseller Temasına Ait Bulgular

Görsel 2’de görüleceği üzere 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki resimlerde/görsellerde en çok; 39 frekans ile sorumluluk, 38 frekans ile duyarlılık (çevre - kültürel miras), 31 frekans ile öz denetim ve 27 frekans ile estetik değerleri bulunmaktadır. En az rastlanan değerlerin; 1’er frekans ile barış ve eşitlik, 2 frekans ile adalet değerleri olduğu görülmektedir. Dürüstlük değerinin ise 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer almadığı görülmektedir. Bu bulgular ışığında, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki resimlerin/görsellerin içeriğinde tespit edilen değer ifadelerine ilişkin örnekler aşağıda verilmektedir.

Görsel 3. Sorumluluk değeri

Görsel 4. Duyarlılık (çevre - kültürel miras)

Görsel 3’te, öğrencilerin sorumluluk bilinci içerisinde mutfak işlerine yardımcı oldukları, çiçekleri suladıkları, doğadaki çöpleri topladıkları, yataklarını ve kıyafetlerini düzenledikleri görülmektedir.

Görsel 4’te, geleneksel değerlerimizden olan Hacivat – Karagöz gölge oyunu ve ebru sanatı resmedilmiştir. Bu görseller kültürel mirasımızı ön plana çıkararak, kültürel mirasa duyarlılık değerini vurgulamaktadır.

Görsel 5. Öz denetim (oto kontrol) değeri

Görsel 6. Estetik değeri

Görsel 5'te, tramvaya binmeyi bekleyen yolcular resmedilmiştir. Burada yolcuların tramvayı beklerken dikkat edilecek kurallara uydukları, sarı çizgiyi aşmadıkları ve aşırı hareketlerden kaçınarak öz denetimlerini sağladıkları görülmektedir.

Görsel 6'da kültürümüze ait olan el işi ahşap oyma, halı ve ipek dokuma sanatı örnekleri yer almaktadır. Burada, sanatsal güzellik ve estetik ön plandadır.

Görsel 7. Vatanseverlik değeri

Görsel 8. Bağımsızlık değeri

Görsel 7'de 15 Temmuz darbe girişiminin sembol fotoğraflarından biri kullanılarak, vatansever milletimizin darbecilere karşı ülkelerini savunmaları görselleştirilmiştir.

Görsel 8'de Mustafa Kemal ATATÜRK ve silah arkadaşlarının kurtuluş savaşı sırasında Çanakkale cephesinde çekilen bir fotoğrafı yer almaktadır. Bağımsızlık mücadelemizi yansıtan bu görsel bağımsızlık değerini ön plana çıkartmaktadır.

Görsel 9. Dostluk değeri

Görsel 10. Dayanışma değeri

Görsel 9'da bir grup öğrencinin kendilerine misafir olarak gelen öğrencilerle dostluk belirtisi olarak selamlaşmaları görülmektedir.

Görsel 10'da Kızılay tarafından ihtiyaç sahiplerine yardım kolilerinin dağıtıldığı görülmektedir. Bu görselde ülkemizin sergilediği dayanışma ruhu yansıtılmıştır.

Görsel 11. Aile birliğine önem verme değeri

Görsel 12. Tasarruf değeri

Görsel 11'de toplu çekilmiş bir aile fotoğrafı görülmektedir. Tüm ailenin bir arada olduğu, damat ve gelinin mutlu günlerinde yalnız bırakılmadığı görülen fotoğraf, aile birliğine önem verme değerini yansıtmaktadır.

Görsel 12'de, suyun israf edilmemesi ve tasarruflu kullanılması gerektiğine yönelik görsel resmedilmiştir.

Ölçme – Değerlendirme Temasına Ait Bulgular

Görsel 2'de görüleceği üzere 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki ölçme - değerlendirme bölümlerinde en çok; 25 frekans ile sorumluluk, 22 frekans ile öz denetim, 11 frekans ile özgürlük değerleri bulunmaktadır. En az rastlanan değerlerin; 1'er frekans ile aile birliğine önem verme, eşitlik, sabır ve 2'şer frekans ile barış ve çalışkanlık değerleri olduğu görülmektedir. Adalet, dürüstlük ve estetik değerlerinin ise 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki ölçme - değerlendirme bölümlerinde yer almadığı görülmektedir. Bu bulgular ışığında, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki ölçme - değerlendirme bölümlerinde tespit edilen değer ifadelerine ilişkin örnekler aşağıda verilmektedir.

7. I. Mobilyaları duvara sabitlemek
II. Deprem çantası hazırlamak
III. Binaları sağlam zeminler üzerine yapmak
IV. Acil servisten yardım istemek
Yukarıdakilerden hangisi depremde korunmaya yönelik önlemlerden biri değildir?

A) I B) II C) III D) IV

Görsel 13. Sorumluluk değeri

Görsel 13'te yer alan ölçme - değerlendirme bölümündeki soru, bireylerin depremde önceki alması gereken önlemlere yönelik sorumluluklarıyla ilgilidir. Bu soru sorumluluk değerini yansıtmaktadır.

A. Aşağıda ifadeleri kutucuklardaki sözcüklerden uygun olanlar ile tamamlayınız.

İstiklal Yolu etnografya millî Antep Kahraman

Başkomutanlık egemenlik şanlı birleştirici

1. Halk oyunları kültürümüzün bir parçasıdır.
2. TBMM, Millî Mücadele'de gösterdiği kahramanlıklar nedeniyle Urfa ilimize unvanını vermiştir.
3. Mustafa Kemal Meydan Muharebesi'nin ardından ordu-muza "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!" emrini vermiştir.
4. Mustafa Kemal'in millî güçleri tek çatı altında toplaması onun bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir.
5. Şahin Bey savunması sırasında şehit düşmüş kahramanlarımızdan biridir.
6. Millî kültürümüzü yansıtan maddî kültür öğeleri müzelerinde sergilenir.
7. Millî Mücadele'de üzerinde silah ve cephanelerin taşındığı İnebolu'dan Ankara'ya uzanan yola adı verilmiştir.

Görsel 14. Özgürlük değeri

Görsel 14'te, özgürlüğümüzü savunduğumuz milli mücadele dönemiyle ilgili boşluk doldurma şeklinde ölçme – değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Bu soruyla özgürlük değeri vurgulanmıştır.

2. Aşağıdakilerden hangisi bağımsızlığımızın sembollerinden biri değildir?
A) Millî marşımız B) Meclisimiz C) Okulumuz D) Bayrağımız

Görsel 15. Bağımsızlık değeri

Görsel 15'te ülkemizin bağımsızlık sembollerinin yer aldığı ilgili ölçme – değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Bu soruyla bağımsızlık değeri vurgulanmıştır.

2. Sizce ülkemizi diğer ülkelerden ayıran en farklı kültürel unsur hangisidir? Neden?
3. Farklı kültürlere saygı gösterilmediğinde ortaya çıkabilecek sonuçlar neler olabilir?

Görsel 16. Duyarlılık (çevre - kültürel miras) değeri

Görsel 16'da, ülkemizin kültürel farklılıklarının neler olduğu ve farklı kültürlerin de olduğu ile ilgili ölçme – değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu soruyla kültürel mirasa duyarlılık değeri vurgulanmıştır.

2. 15 Temmuz darbe girişimine karşı mücadele ederken şehit düşen vatandaşlarımıza hitaben bir mektup yazsaydınız onlara neler söylemek isterdiniz?

Görsel 17. Vatanseverlik değeri

Görsel 17'de, 15 Temmuz darbe girişiminde vatanını savunurken şehit düşen vatandaşlarımıza mektup yazmayla ilgili bir değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Bu yolla vatanseverlik değeri ön plana çıkarılmaktadır.

2. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi insanları tutumlu olmaya ve tasarruf etmek teşvik eden bir anlam taşımaz?
A) Bir elin nesi var, iki elin sesi var. B) Sakla samanı, gelir zamanı.
C) Ayağını yorganına göre uzat. D) Damlaya damlaya göl olur.

Görsel 18. Tasarruf değeri

Görsel 18'de, tutumlu olmak ve tasarruf etmek ile ilgili atasözlerinden oluşan ölçme – değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Bu soruyla tasarruf değeri vurgulanmıştır.

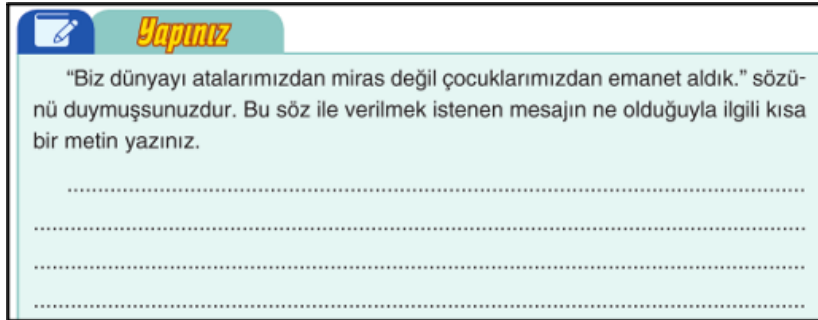
Etkinlikler Temasına Ait Bulgular

Görsel 2'de görüleceği üzere 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinliklerde en çok; 14 frekans ile sorumluluk, 12 frekans ile öz denetim ve 7 frekans ile duyarlılık (çevre - kültürel miras) değerleri bulunmaktadır. En az rastlanan değerlerin; 1'er frekans ile bilimsellik, sabır ve sevgi değerleri olduğu görülmektedir. Adalet, barış, dayanışma, dostluk, dürüstlük, estetik, eşitlik ve yardımseverlik değerlerinin ise 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinliklerde yer almadığı görülmektedir. Bu bulgular ışığında, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinliklerin içeriğinde tespit edilen değer ifadelerine ilişkin örnekler aşağıda verilmektedir.

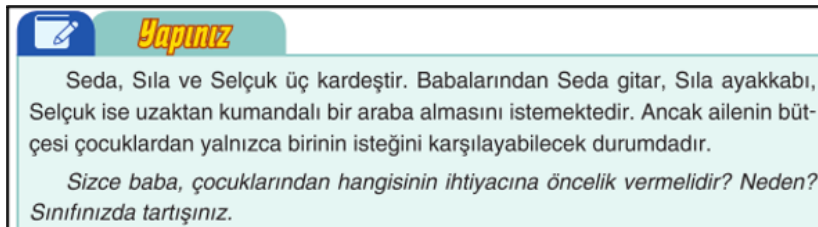
Görsel 19. Öz denetim değeri

Görsel 19'daki etkinlikte, otomobilin arızalanması sonucu ıssız bir yerde kalınacağı varsayımdan yola çıkılarak öğrencilerden görseldeki ürünlerden üç tanesini yanlarına almaları isteniyor. Görseldeki eşyaların bazıları bahsedilen duruma uygun bazıları ise uygun değildir. Bu ikilem içerisinde öğrencilerin öz denetimlerini sağlayarak bu etkinliği cevaplamaları gerekmektedir.

Görsel 20. Duyarlılık (çevre-kültürel miras) değeri

Görsel 20'deki etkinlikte öğrencilerden, "biz dünyayı atalarımızdan miras değil çocuklarımızdan emanet aldık" özlü sözü çerçevesinde bir metin yazmaları istenmektedir. Dünyamızı ve doğayı korumayla ilgili mesaj içeren bu özlü söz Duyarlılık (Çevre-Kültürel Miras) değerini ön plana çıkarmaktadır.

Görsel 21. Duyarlılık (çevre-kültürel miras) değeri

Görsel 21'deki etkinlikte, üç kardeşin farklı isteklerinin olduğu ve aile bütçesiyle sadece bir çocuğun isteğinin yerine getirilebileceği belirtilmektedir. Hangi çocuğun ihtiyacının ilk önce karşılanmasının gerektiğine öğrencilerin sınıfta tartışarak karar vermeleri istenmektedir. Bu etkinlikte tasarruf değeri ön plana çıkarılmaktadır.

Yapınız

Aile büyüklerinizden biriyle ailenizin tarihini yazmak amacıyla bir sözlü tarih çalışması yapınız. Çalışmanız sırasında aşağıdaki soruları kullanabilirsiniz.

- Nerede ve ne zaman doğdunuz?
- Kiminle, ne zaman ve nerede evlendiniz?
- Kaç kardeşiniz var?
- Kaç çocuğunuz oldu?
- Geçiminizi nasıl sağlıyordunuz?
- Annem ve babam nerede ne zaman doğdu?
- Nerelerde oturdunuz?
- Annemle babam nerede ve ne zaman evlendiler?
- Soyadınız nereden geliyor?
- Hangi okulları bitirdiniz?

Görsel 22. Aile birliğine önem verme değeri

Görsel 22'deki etkinlikte, öğrencilerden aile büyüklerinden biriyle etkinlikteki sorular bağlamında röportaj yapmaları istenmektedir. Etkinlik sayesinde öğrenciler büyükleri ve aileleri hakkında daha çok bilgi edineceklerdir. Bu etkinlikle aile birliğine önem verme değeri öğrencilerde kalıcı hale gelebilecektir.

Yapınız

Büyük Taarruz'u gösteren aşağıdaki resim Anıtkabir'deki Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesinden alınmıştır. Resmi inceleyiniz ve alta verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Dumanların arasında koşan askerlerin ortak amacı nedir?
2. Askerin elinde bulunan Türk bayrağı hangi değerleri simgelemektedir?
3. Mustafa Kemal'in en üstte çizilmesinin nedenleri neler olabilir?
4. Resimdeki kişilerden hangisiyle konuşmak ve ona neler söylemek isterdiniz?
5. Sizden resme bir ad vermeniz istenseydi hangi adı verirdiniz?

Görsel 23. Bağımsızlık değeri

Görsel 23'teki etkinlikte büyük taarruzu yansıtan bir resim ve ilgili sorular bulunmaktadır. Başkomutan Atatürk ve askerlerimizin resimdeki durumları hakkındaki sorular öğrencilere bağımsızlık değerini kazandırmaya çalışmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı genel hatlarıyla incelendiğinde, kitaptaki değerlerin yoğunluğunun; metinler, resimler/görseller, ölçme - değerlendirme, etkinlikler şeklinde sıralandığı anlaşılmaktadır. Değerlerin bireyler tarafından içselleştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesi bilişsel olduğu kadar aynı zamanda davranışsal bir süreçtir. Bu bağlamda, kitabın içeriğindeki değer ifadelerinin metinlerde ve resimlerde/görsellerde olduğu kadar etkinliklerde de olması önem arz etmektedir. Öğrenciler metinde, resimde/görselde gördüğü değerleri etkinlikler sayesinde pekiştirme imkânı bulabilmeli, ölçme - değerlendirme soruları ile de öğrendikleri bilgilerin doğruluğunu test edebilmelidir. Yapılandırmacı eğitim felsefesi gereği, öğrencinin yaparak - yaşayarak öğrenmesi oldukça önemli bir konudur. Bu bağlamda, yaparak - yaşayarak öğrenmenin etkili bir şekilde kullanılabileceği "etkinlikler" bölümünün, değerler açısından diğer bölümlere göre geri planda kalması dikkat çekici bir eksikliktir.

Ders kitaplarında yer alan metinler, resimler/görseller, ölçme - değerlendirme soruları ve etkinlikler, öğrencilere değer kazandırmada etkili araçlardır. Değerlerin içselleştirilmesi amacına hizmet eden ders kitaplarındaki içerikler, öğrencilere değer kazandıracak, onlara doğru davranış örnekleri

oluşturacak bir anlayışla sunulması gerekmektedir. Bu araştırmada ele alınan 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere değer kazandırabileceği ifade edilebilir.

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı detaylı bir şekilde incelendiğinde, kitabın içeriğinde 1023 adet değer ifade eden içerik tespit edilmiştir. Bu değerler çoğunlukla metinler ve daha sonra resimler/görseller yoluyla verilmektedir. Kitapta yer alan değerler, ölçme – değerlendirme ve etkinlikler bölümlerinde de yer almakla birlikte, dağılım anlamında bu bölümlerde az sayıda yer almaktadırlar. Konuyla ilgili Topkaya (2011), 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler kitabındaki değer ifadelerinin daha çok görsel materyallerin içeriğinde yer aldığını saptamıştır. Özkan (2017), 3. sınıf hayat bilgisi ders kitabındaki metinlerde 204 değer ifadesi, görsellerde ise 496 değer ifadesi bulunduğunu tespit etmiştir. Çetinkaya ve Metin (2018), 2. sınıf hayat bilgisi kitaplarında değerlerin daha çok görsel içerikle verildiğini ortaya koymaktadır. Çelikkaya ve Kürümlüoğlu (2018), 4. sınıf sosyal bilgiler kitabındaki değer ifadelerinin 195'inin görsellerde, 176'sının metinlerde, 117'sinin etkinliklerde, 85'inin değerlendirme bölümlerinde yer aldığını tespit etmişlerdir. 5. sınıf sosyal bilgiler kitabındaki değer ifadelerinin 128'inin görsellerde, 108'inin metinlerde, 61'inin etkinliklerde, 60'ının değerlendirme bölümlerinde yer aldığı belirtilmiştir. Yapılan çalışmalarda değer ifadelerinin, daha çok resimlerde/görsellerde bulunduğu görülmektedir. Çalışma alanyazındaki sonuçlarla bu bulgular çerçevesinde ayrılmaktadır. Çalışmamızda, değerler daha çok metinlerin içeriğinde yer alırken, adı geçen çalışmalarda değerler daha çok resimlerde/görsellerde yer almaktadır.

Bununla birlikte alanyazında çalışmamızı destekler nitelikte çalışmalar da bulunmaktadır. Güzel (2013), hayat bilgisi kitaplarını incelediği çalışmasında temel evrensel değerlerin daha çok metinlerde geçtiğini saptamıştır. Güçlü (2019), 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler kitaplarını ele aldığı çalışmasında değer ifadelerinin çoğunlukla metinlerin içeriğinde geçtiğini belirtmektedir. Hatay Uçar (2019), 4. sınıf sosyal bilgiler kitabındaki değer ifadelerinin en çok metinlerde, ardından görsellerde geçtiğini belirtmiştir. Erbaş (2020), özel bir yayinevine ait 3. sınıf hayat bilgisi ders kitabını incelediği çalışmasında değerlerin yoğunluğu; metinler, resimler/görseller, ölçme - değerlendirme, etkinlikler şeklinde sıralanmıştır. Aynı çalışmada, 1. 2. sınıf ve diğer bir 3. sınıf hayat bilgisi kitabındaki değerlerin dağılımı birbirinden farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Bu bulgular, ders ve sınıf değişkenine göre, kitapların içeriğindeki değerlerin metinler, resimler/görseller, ölçme - değerlendirme, etkinlikler bağlamında yoğunluklarının farklılık gösterdiğini, orantısız dağılım sergilediğini ortaya koymaktadır. Yoğunluğun farklılık gösterdiği bir diğer konu da 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki değer ifadelerinin dağılımıdır. Çalışmada ele aldığımız 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içeriğinde sırasıyla en çok; “sorumluluk, öz denetim, duyarlılık (çevre - kültürel miras), özgürlük, bağımsızlık, vatanseverlik, saygı, çalışkanlık, sevgi, bilimsellik, estetik, tasarruf, dayanışma, dostluk, yardımseverlik, aile birliğine önem verme, sabır, barış, adalet, eşitlik, dürüstlük” değerleri görülmektedir. 2018 sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen değerlerin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında genel olarak karşılığının olduğunu belirtmek mümkündür. Diğer taraftan “sabır, barış, adalet, eşitlik ve dürüstlük” değerlerinin ders kitabının içeriğinde diğer değerlere kıyasla az yer bulması, ders kitabı ile öğretim programının uyumu konusunda ders kitabının yetersiz kaldığını göstermektedir. Öğretim programlarının ders kitaplarına yeteri kadar yansıtılmadığı veya ders kitaplarının öğretim programlarına değerler bağlamında tam uygun olmadığı ile ilgili alanyazında çalışmamızı dertleyen bir çok çalışma mevcuttur (Aktan ve Padem, 2013; Calp, 2006; Demir ve Demirhan İşcan, 2007; Ecerkale ve Bayrak, 2018; Erbaş, 2020; Güçlü, 2019; Hatay Uçar, 2019; Kahya, 2018; Keskin ve Öğretici, 2013; Kuş, Meray ve Karatekin, 2013; Kuzucu, 2018; Külünkoğlu, 2010; Özkan, 2017; Sezer, 2005; Şen, 2008).

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en çok geçen değer ifadelerine bakıldığında, alanyazın ile çalışmamız “sorumluluk, öz denetim, duyarlılık (çevre - kültürel miras) ve ulusal değerler” bağlamında örtüşmektedir. Hem bizim çalışmada hem de yapılan diğer çalışmalarda “sorumluluk, duyarlılık (çevre - kültürel miras), özgürlük, vatanseverlik” gibi değerler, kitapların içeriğinde yoğunluk olarak ilk sıralarda yer almaktadır (Aktan ve Padem, 2013; Aydemir ve Özel, 2017; Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2018; Demir ve Demirhan İşcan, 2007; Doğan ve Gülüşen, 2011; Ecerkale ve Bayrak, 2018; Genç, 2018; Güzel, 2013; Hatay Uçar, 2019; Kuzucu, 2018; Külünkoğlu, 2010; Susar Kırmızı, 2014; Şen, 2008; Yaşaroğlu, 2013). Özellikle ilkökul dönemindeki öğrencilerin sorumluluklarını bilerek, oto kontrollerini sağlayarak, doğaya ve kültürel mirasa karşı daha duyarlı davranarak, ulusal değerlerine sahip çıkarak yetişmeleri, ileriki yaşamlarında değerler açısından daha sağlam karakterli olmalarını

sağlamaya yardımcı olacaktır. Ebeveynlerin çocuklarının sorumluluk almalarına fırsat vermedikleri ve çocuklarının sorumluluğunu da kendilerinin üstlendiklerini görebilmekteyiz. Bu durum, çocukların ileriki yaşamlarına olumsuz etki yapabilecek sonuçlar ortaya çıkarabilir. Sorumluluk değerinin ders kitaplarında yoğun olarak yer alması, geleceğin yetişkinlerinin sorumluluk alma bilincini geliştirmesine katkıda bulunabilecektir.

Araştırmamızda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en az yer verilen değerlerin sırasıyla; “sabır, barış, adalet, eşitlik ve dürüstlük” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aslan, Keskin ve Önder (2019), Çelikkaya ve Kürümlüoğlu (2018), Çetinkaya ve Metin (2018), Ecerkale ve Bayrak (2018), Eken ve Öksüz (2019), Erbaş, (2020), Güzel (2013), Hatay Uçar (2019), Kahya (2018), Kuş, Meray ve Karatekin (2013), Kuzucu (2018), Külünkoğlu (2010), Özkan’ın (2017) araştırmalarında inceledikleri ders kitaplarında da en az yer verilen değerler arasında “sabır, barış, adalet, eşitlik, dürüstlük” değerleri bulunmaktadır. Bu sonuçlar araştırma sonucumuzu destekler niteliktedir. Ders kitaplarının içeriğinde değer ifadelerinin sıklıkla yer bulması öğrencilerin değerleri kazanmalarında etkili olmaktadır (Aslan, 2009; Aydın, 2014; Dilmaç, 1999; Ersoy ve Şahin, 2012; Gömleksiz ve Cüro, 2011; Narin, 2007; Sezer, 2008; Yiğittir, 2009). Dolayısıyla araştırmamızda en az tespit ettiğimiz değerleri öğrencilere kazandırma bakımından, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının yetersiz olduğu düşünülebilir.

Bütün bu tespitler ışığında, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ile 2018 sosyal bilgiler öğretim programı arasında değerler eğitimi açısından büyük oranda uyum olmasına karşın uyumsuzlukların da olduğu göze çarpmaktadır. Bu hususun alanyazındaki diğer çalışmalarda da kendini gösterdiğini belirtmek mümkündür (Aktan ve Padem, 2013; Calp, 2006; Demir ve Demirhan İşcan, 2007; Ecerkale ve Bayrak, 2018; Erbaş, 2020; Güçlü, 2019; Hatay Uçar, 2019; Kahya, 2018; Keskin ve Öğretici, 2013; Kuş, Meray ve Karatekin, 2013; Kuzucu, 2018; Külünkoğlu, 2010; Özkan, 2017; Sezer, 2005; Şen, 2008). Yapılan incelemeler ve analizler sonucunda önerilerimiz şu şekilde sıralanmaktadır; 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ölçme - değerlendirme bölümlerinde ve etkinliklerde değer ifadelerinin daha fazla yer alması sağlanabilir. Sosyal bilgiler ders kitapları değerler bağlamında revize edilerek, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında az yer alan değerlere daha fazla yer verilebilir.

Kaynakça

- Adıgüzel, A. (2010). İlköğretim Okullarında Öğretim Teknolojilerinin Durumu ve Sınıf Öğretmenlerinin Bu Teknolojileri Kullanma Düzeyleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 1-17.
- Aktan, O. ve Padem, S. (2013). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Okuma Metinlerinde Yer Alan Değerler. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 44-55.
- Aslan, H. İ., Keskin, S. C. ve Önder, S. (2019). Ortaokul 6. Sınıf İngilizce Ders Kitaplarında Yer Verilen Değerler. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 355-371.
- Aslan, M. (2009). Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Aydemir, H. ve Özel, A. (2017). Türkçe Dersinde Kullanılan Kitapların Değerler Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies*, 12(6), 77-88.
- Aydın, O. (2014). Ortaokul Öğrencilerinin 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerleri Kazanma Düzeyleri (Afyonkarahisar İli Örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Bahçe, A. (2010). Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bağcı, İ. (2007). J. J. Rousseau, Emile ve Çocuğun Sosyal Eğitimi. B. Ata ve İ. Bağcı (Ed.). *Eğitim Klasikleri İncelemeleri içinde* (ss. 31-41). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Beldağ, A. (2012). İlköğretim Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerlerin Kazanılma Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum İli Örneği). (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Calp, Ş. (2006). Üçüncü Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerle İlgili Soru ve Etkinliklerin 1981 ve 2005 Tarihli Türkçe Programlarında Yer Alan Davranışlar İle Kazanımlara Uygunluğunun Karşılaştırılması.

- rılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2018). Yeni Sosyal Bilgiler Programında 4. ve 5. Sınıfta Kazandırılması Hedeflenen Değerlere İlişkin Kazanımların İçeriğe Yansımaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(36), 7-38.
- Çetinkaya, S. ve Metin, U. (2018). Değerler Eğitimi Açısından 2017 - 2018 Eğitim Öğretim Döneminde Kullanılan 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının İncelenmesi. H. Adıyaman (Yay. Haz.). III. Uluslar Arası Türk Coğrafyası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı İçinde (s. 318-328). Kütahya: Academia Yayınları.
- Demir, K. ve Demirhan İşcan, C. (2007). Hayat Bilgisi Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi. 1. Ulusal İlköğretim Kongresi 15 - 17 Kasım 2007 içinde (s. 1-15).
- Demirel, Ö. (2012). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dılmaç, B. (1999). Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sınanması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, B. ve Gülüşen, A. (2011). Türkçe Ders Kitaplarındaki (6-8) Metinlerin Değerler Bakımından İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102.
- Ecerkale, N. ve Bayrak, Ö. (2018). Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Bağlamında İncelenmesi. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 277-287.
- Eken, N. T. ve Öksüz, H. İ. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Edici Metinlerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler Bakımından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401.
- Erbaş, A. A. (2020). Hayat Bilgisi Dersi Kapsamında Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma: Beklentiler, Uygulamalar ve Öneriler. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa/ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Ersoy, F. ve Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1535-1558.
- Genç, S. (2018). Görsel Sanatlar Eğitiminde Kök Değerler. *Turkish Studies*, 13(11), 543-560.
- Gömleksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- Güçlü, H. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Güzel, D. (2013). 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Hatay Uçar, F. (2019). İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Jones, T. M. (2009). Framing the Framework: Discourses in Australia's National Values Education Policy. *Educational Research for Policy and Practice*, 8.
- Kahya, A. (2018). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187, 138-145.
- Kara, B. (2017). İlköğretim Okullarında Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Karaca, F. (2011). İlköğretim Öğretmenleri Derslerinde Ne Tür Öğretim Araç ve Gereçleri Kullanmaktadırlar? *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 131-148.
- Keskin, Y. ve Öğretici, B. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde "Duyarlılık" Değerinin Etkinlikler Yoluyla Kazandırılması: Nitel Bir Araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 143-181.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2002). Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kuş, Z., Merey, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- Kuzucu, C. (2018). İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi İle Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Temel İnsani Değerler Açısından Karşılaştırılması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

- Külünkoğlu, T. (2010). İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- MEB. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. No: 1739.
- MEB. (2005). Öğretenler ve Öğrenenler İçin Ek Açıklamalarla İlköğretim Programları (1-5. Sınıflar). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- MEB. (2008). İlköğretim Okulu Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- MEB. (2010). 18. Milli Eğitim Şurası Kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf adresinden erişildi.
- MEB. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Millî Eğitim Bakanlığı.
- Miles, M, B. and Huberman, A. M. (1994). Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook (2nd ed). California: Sage Publications.
- Narin, D. (2007). İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Vatandaşlık Bilgi, Beceri ve Değerlerini Kazandırmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Özkan, Z. S. (2017). Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Sezer, Ö. (2005). İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sezer, T. (2008). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sorumluluk Değerinin Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Susar Kırmızı, F. (2014). 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinde Yer Alan Değerler. Değerler Eğitimi Dergisi, 12(27), 217-259.
- Şahin Yanpar, T. ve Yıldırım, S. (1999). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şen, Ü. (2008). 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(5), 763-779.
- Tahiroğlu, M. (2011). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Doğa Sevgisi, Temizlik ve Sağlıklı Olma Değerlerinin Öğretimi ve Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Belirlenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TDK, (2018). <https://sozluk.gov.tr/>.
- Topkaya, Y. (2011). Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat Bilgisi Dersi Kazanımlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. Turkish Studies, 8(7), 849-858.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yiğittir, S. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4 ve 5. Sınıf Değerlerinin Kazanılma Düzeyi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Extended Abstract

There are many courses that take on the role of value education in schools. One of these courses is Social Studies. The historical attribute in the content of the Social Studies course is very important in value education which it includes different cultures, life stories and a multi-disciplinary structure (Kan, 2010:140). Curriculum constitutes the main source of lessons and textbooks. The tools and materials used by the teacher are very effective in bringing the knowledge, skills and values in the curriculum to the students. The texts, pictures/images,

activities, assessment-evaluation sections in the textbooks serve to fulfill the objectives of the curriculum. The learning outcomes and values specified in Social Studies Curriculum are presented to students through the content in the Social Studies textbooks.

Failure to comply with the objectives and values determined in the curriculum with the textbooks and the inability to give these learning outcomes and values properly may lead to major deficiencies in achieving the goals. In Social Studies textbooks, which of the values in the Social Studies Curriculum are included, how much frequently values are included is of great importance for the curriculum and textbook compatibility. The aim of the research is to investigate whether the values specified in the 2018 Social Studies Curriculum correspond to the 4th grade Social Studies textbook.

In the research, document analysis method, which is one of the qualitative research methods, was used. The data consists of 4th grade Social Studies textbooks taught in the 2019-2020 academic year. Content analysis was applied during the examination of the 4th grade Social Studies textbook. The data of the research in the 4th grade social studies textbook are texts, pictures/images, assessment-evaluation questions and activities. In order to determine the values in these expressions and visuals, a "Value Analysis Form" was prepared by the researcher. With the help of this form, case of 21 values in the Social Studies course book which is aimed to be acquired at the students in the Social Studies curriculum was examined. Data analysis was conducted NVivo 11 program. At this stage, studies on values education in the literature (Beldağ, 2012; Demir ve Demirhan İşcan, 2007; Güzel, 2013; Özkan, 2017) and "Turkish Language Institution updated Turkish Dictionary" (TDK, 2018) has benefited. The expressions and images in the book are divided into value codes according to what value means and what codes they contain. At this stage, the expressions and images in the books reflect multiple several codes of value, so they are coded with several value codes. During the coding phase, the process progressed by making section based coding. After each unit was coded, it was interrupted for a certain period of time (on average 1-2 weeks), while coding sections of the books were not examined. After the break, the coded sections were reexamined and the errors and consistency were reviewed. In this way, the book was examined by the researcher 4 times in terms of values from beginning to end. Thus, the reliability and validity of the analyzes were increased. The accuracy and reliability of the codes and themes created were increased by getting expert opinion.

As a result of the research; content expressing 1023 values was determined in the content of the book. Of these value expressions, 518 are found in texts, 321 in pictures/images, 130 in assessment-evaluation sections, 54 in activities. The most recurrent values in the content of the book were the values of "responsibility, self-control, sensitivity (environment-cultural heritage)". The least recurrent values in the content of the book was the values of "justice, equality, honesty".

When the density of the values in the book the 4th grade Social Studies textbook is analyzed in general terms; it is understood that they are listed as "texts, pictures/images, assessment-evaluation, activities". Internalizing and transforming of the values into behavior by individuals a cognitive process as well as a behavioral one. In this context, it is important that the value expressions in the content of the book are in the activities as well as in the text and pictures/images. Students should have the opportunity to reinforce the values they see in the text, in the picture/images thanks to the activities, and to test the accuracy of the information they learn with the assessment-evaluation questions.

When the 4th grade Social Studies textbook was analyzed in detail, content expressing 1023 values was determined in the book. Of these value expressions, 518 are found in texts, 321 in pictures/images, 130 in assessment-evaluation sections, 54 in activities. It is understood in the studies that value expressions are mostly found in pictures/images (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2018; Çetinkaya ve Metin, 2018; Özkan, 2017; Topkaya, 2011). Our study differs from the results of the literature in the framework of these findings. In our study, while the values are mostly in the content of the texts, the values in the mentioned studies are mostly in the pictures/images. However, there are also studies that support the current study in the literature (Erbaş, 2020; Güçlü, 2019; Güzel, 2013; Hatay Uçar, 2019). These findings reveal that the values in the content of the books differ in terms of texts, pictures/images, assessment-evaluation, activities and display disproportionate distribution according to the course and class variables.

In the light of all these findings, it is noteworthy that there is a great deal of harmony between the 4th grade Social Studies textbook and 2018 Social Studies curriculum in terms of values education, but there are also incompatibilities. It is possible to say that this issue manifested itself in other studies in the literature. As a result of the examinations and analysis, the suggestions are listed as follows; it can be ensured that value expressions take more place in the assessment-evaluation sections and activities in the 4th grade Social Studies textbook. Social studies textbooks can be revised in the context of values, and values that are less in the 4th grade Social Studies textbook can be included more.